

ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ
Faculty of English

WIELE JĘZYKÓW: FAKTY I MITY, KORZYŚCI I WYZWANIA W KONTEKŚCIE EDUKACJI

Magdalena Wrembel

Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk

Wydział Anglistyki UAM

Bilingualism Matters@ Poznań

wa.amu.edu.pl

Plan

- Wielojęzyczność
- Różnorodność językowa
- Zalety wielojęzyczności
- Mity o wielojęzyczności
- Implikacje pedagogiczne

3

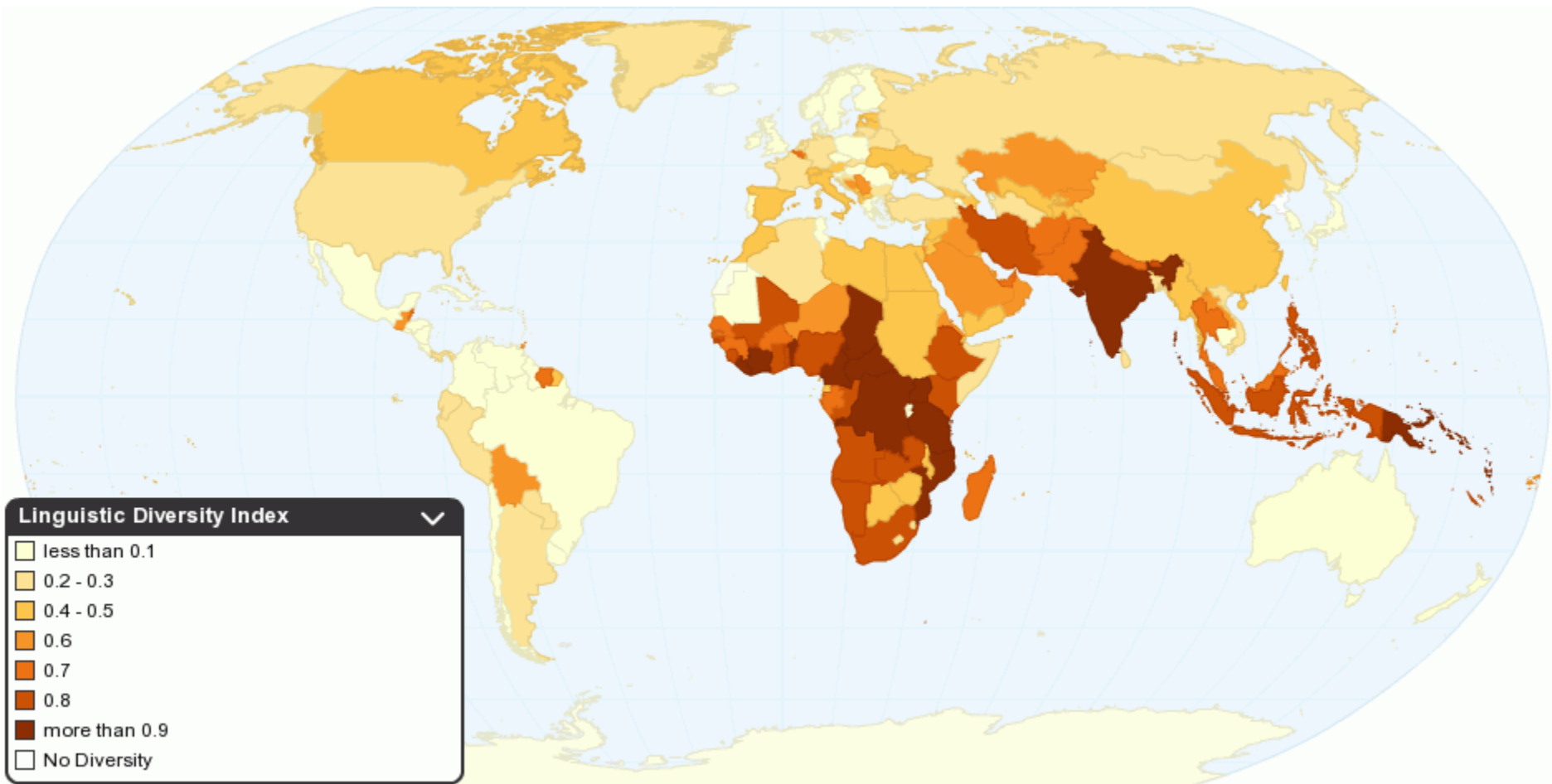

Wprowadzenie

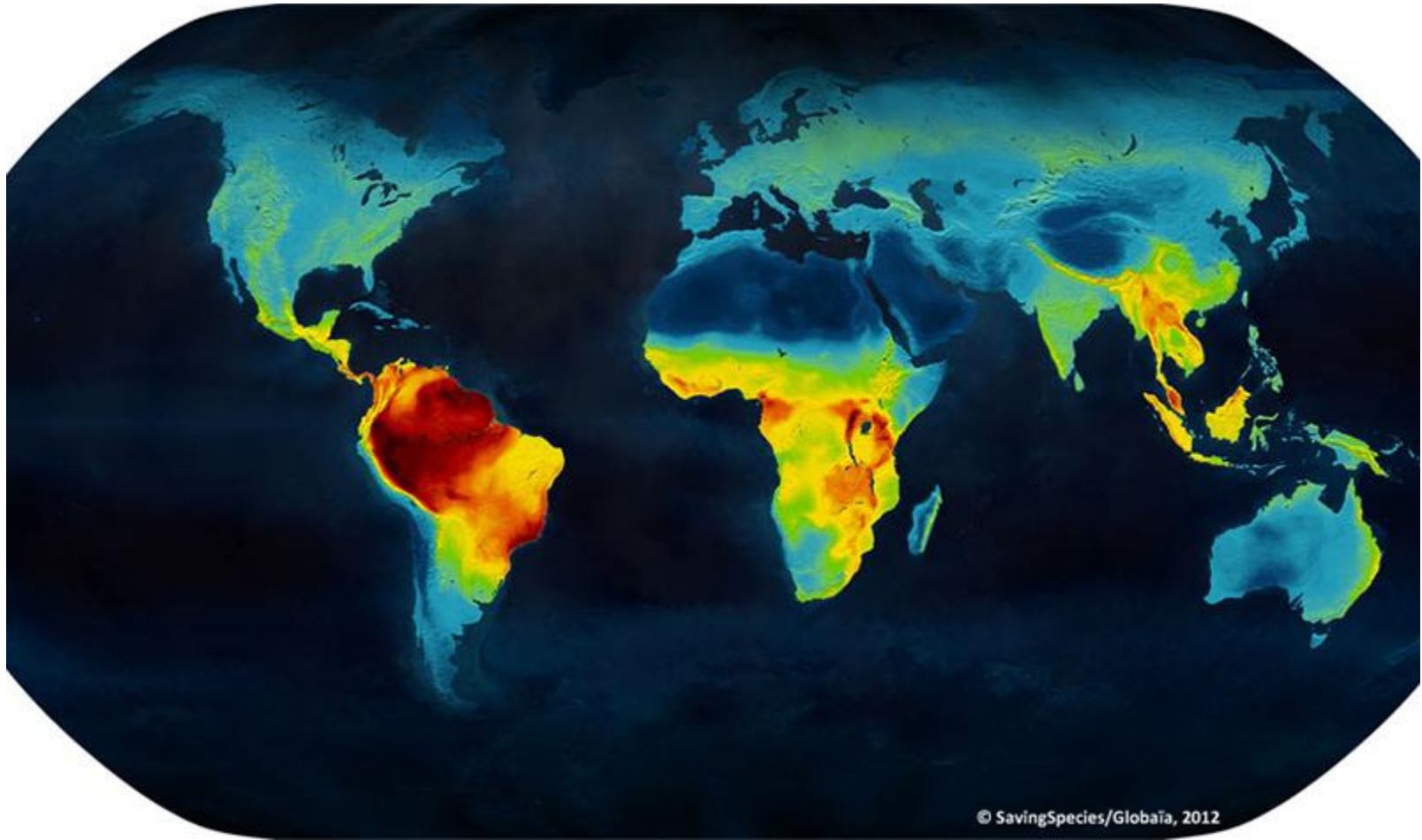
- **Wielojęzyczność** – to norma raczej niż wyjątek we współczesnym świecie
 - Duża część populacji posługuje się kilkoma językami na co dzień
 - Większa część ludności świata jest dwu- lub wielojęzyczna
 - „**Stan wyjściowy**” ludzkiej kondycji językowej - *default*
 - Zjawisko powszechne również w przeszłości (np. cywilizacje antyczne)

Różnorodność językowa

Ethnologue: Languages of the World

Mapa dywersyfikacji biologicznej – koncentracja gatunków zwierząt

The screenshot shows the homepage of the Ethnologue website. At the top, a browser address bar displays the URL <https://www.ethnologue.com>. The website header is dark blue with the Ethnologue logo (a colorful striped rectangle) and the text "Ethnologue Languages of the World" on the left. On the right, there are links for "Login" and "Shopping Cart", and a search bar with the placeholder text "Find a language or country...". Below the header, a navigation menu contains links for "Languages", "Countries", "Products", "Subscribe", and "About". The main content area features a world map on the left, where continents are color-coded: North America (light blue), South America (light green), Europe (light yellow), Africa (orange), Asia (light green), and Australia (light orange). On the right, a purple sidebar contains the text "Explore The World's Languages" in white, followed by a description: "Find, read about, and research the world's 7,097 known living languages." Below this is a "LEARN MORE »" link and the text "or see the language vitality of each region".

https://www.ethnologue.com

Ethnologue
Languages of the World

Login | Shopping Cart

Find a language or country...

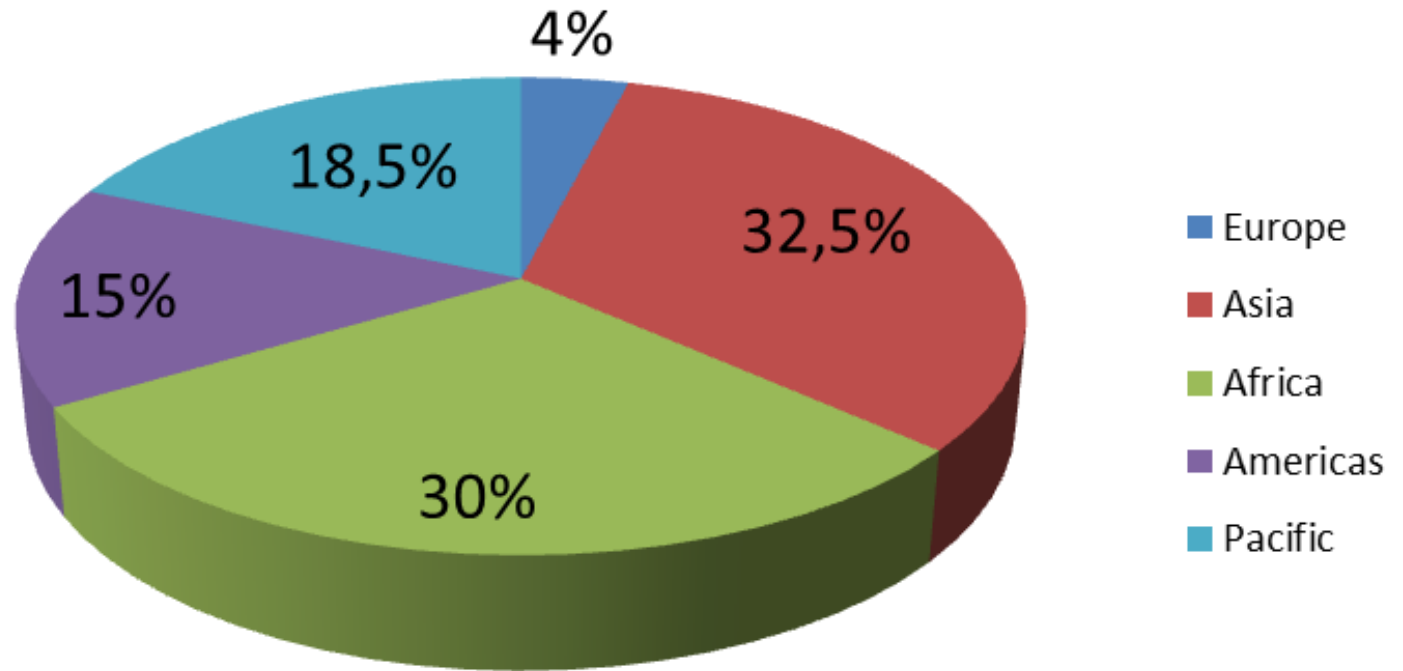
Languages Countries Products Subscribe About

Explore The World's Languages

Find, read about, and research the world's 7,097 known living languages.

LEARN MORE »
or see the language vitality of each region

Dystrybucja języków na świecie wg *Ethnologue*

Języki świata

Top languages by population per *Nationalencyklopedin*

Rank ↕	Language ↕	Native speakers in millions 2007 (2010) ↕	Fraction of world population (2007) ↕
1	Mandarin (entire branch)	935 (955)	14.1%
2	Spanish	390 (405)	5.85%
3	English	365 (360)	5.52%
4	Hindi ^[a]	295 (310)	4.46%
5	Arabic	280 (295)	4.23%
6	Portuguese	205 (215)	3.08%
7	Bengali (Bangla)	200 (205)	3.05%
8	Russian	160 (155)	2.42%
9	Japanese	125 (125)	1.92%
10	Punjabi	95 (100)	1.44%
11	German	92 (95)	1.39%
12	Javanese	82	1.25%

Status języka angielskiego

- 350 mln użytkowników nierodzimych (vs. 322 mln rodzimych)
 - wg Nettle & Romaine (2000)
 - **1,6 mld** nierodzimych vs. 400 mln rodzimych
 - wg David Crystal in Spotlight, Guardian (2011)
 - Angielski jest jedynym językiem z większą liczbą użytkowników nierodzimych niż rodzimych
- non-native speakers > native speakers**

ZALETY WIELOJĘZYCZNOŚĆ

- **Tradycyjne postrzeganie**
 - *barbarzyńcy* w starożytności – mówiący słabą greką
 - Negatywny stosunek do transferu językowego
 - Dwujęzyczność powoduje opóźnienia rozwoju
- **Zmiana stanowiska**
 - Zjawisko całkowicie pozytywne
- **Badania nad wielojęzycznością – nowe światło**
w procesie nabywania i procesowania języków
(Flynn et al. 2004)

Zalety dwu-/wielojęzyczności

- Kognitywne
- Społeczne
- Rozwojowe
- Edukacyjne

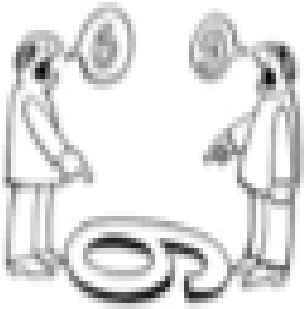
Zalety kognitywne dwu-/wielojęzyczności

- Wpływ na **myślenie kreatywne**
 - związek między wielojęzycznością a kreatywnością
 - Peal & Lambert 1962, Białystok 2005
- Wpływ na **procesy poznawcze**
- **Myślenie rozbieżne / dywergencyjne**
 - komponent myślenia kreatywnego
 - badanie wielu możliwych dróg rozwiązania problemu
 - Kharkhurin 2007
- **Wielozadaniowość**
 - przełączanie się między czynnościami
 - radzenie sobie z dystraktorami

Zalety kognitywne dwu-/wielojęzyczności

- Uwzględnienie **cudzej perspektywy**
 - Wcześniej u dzieci dwujęzycznych
- Większa zdolność skupienia i umiejętność operowania niespójnymi informacjami
- Większa **elastyczność** przy zmianie wykonywanych zadań i zmianie okoliczności
 - Kovacs 2009; Prior & Gollan 2011
- Przykład: zmiana wykonywanych zadań
 - Ćw. A: ułóż przedmioty wg kształtu
 - Ćw. B: ułóż przedmioty wg koloru
 - Dzieci dwujęzyczne szybciej przekierowują uwagę i wykonują ćw. B

Zalety kognitywne dwu-/wielojęzyczności

- **Trening umysłowy**, „giętkość mentalna”
- Oddziaływanie ochronne, **opóźniające demencję**, chorobę Alzheimera
 - Białystok et al. 2007
- Wyższy **poziom świadomości** (meta)językowej
 - Jessner 2006, Cenoz 2003
- **Kategoryzowanie znaczeń** w różny sposób
 - Athanasopoulos 2001
 - Chiński (iść do lekarza, kina), Swahili (powitanie – wiek, status), Japoński (czasowniki a płeć)

DLACZEGO TAKIE EFEKTY?

- Oba języki są zawsze aktywne
- Osoby dwujęzyczne uczą się włączać jeden język, a wyłączać drugi
- Ułatwia to operowanie niespójnymi informacjami
- Nie ma języków “przydatnych” i “zbędnych”!
 - Kombinacja języków nie ma znaczenia
 - Najważniejszy jest fakt, że dwa języki funkcjonują w jednym mózgu

Korzyści społeczne dwu-/wielojęzyczności

- Umiejętność **rozwiązywania problemów**
 - Sprawniejsza analiza złożonych info
 - Skupianie się na elementach istotnych, filtrowanie
 - Szybciej etap abstrakcyjnego myślenia
- Zdolności **metajęzykowe**
 - Odczytywanie prawdziwego celu komunikacji
 - Większa wrażliwość komunikacyjna
- Tworzenie **relacji interpersonalnych**
 - Lepsze rozumienie innego punktu widzenia
 - Docenianie innych kultur, nie ksenofobizm
(cf. Raport UE 2009, Study on the contribution of multilingualism to creativity, D. Marsh & team)

Zalety rozwojowe

- Badania na dzieciach jedno- vs. dwujęzycznych
 - Lepsza **pamięć i koncentracja**
 - Koncentracja na **relewantnych info**
 - Kovacs & Mehler 2009, Poulin-Dubois et al. 2011
 - Zainteresowanie mówcą jeśli zmienia się język
 - Werker 2011
- Badanie etapów przyswajania języka
 - Dzieci wcześnie uczą się rozróżniać dwa języki
 - Podobne etapy w rozwoju jedno- i dwujęzycznym
 - Byers-Heinlein, Burns & Werker, 2010; Unsworth et al. 2014

I want to learn a second language!

spanish?

Italian?

English?

French?

Zalety edukacyjne

- Uczniowie dwujęzyczni uczą się **kolejnych języków łatwiej** i bardziej efektywnie
 - Cummins 1981
- Wyższa **samoocena** ucznia
 - Andrade *et al.* 1989; Saunders 1998
- Lepsze **osiągnięcia na** standaryzowanych **testach** - L1, matematyka
 - Andrade *et al.* 1989; Armstrong & Rogers 1997; Saunders 1998
- Stosują **lepsze strategie uczenia się**, szczególnie strategie czytania (też w L1)
 - Nayak *et al.* 1990

Potencjalne wyzwania

- Dzieci dwujęzyczne rozwijają dwa zestawy słownictwa
 - każdy z nich jest mniejszy niż ich odpowiedniki u dziecka jednojęzycznego, zwłaszcza na początku nauki czy w słabszym języku
- Dzieci dwujęzyczne mogą przechodzić “ciche okresy” - bardzo mało się odzywają
- Diagnoza zaburzeń językowych może być trudniejsza u dziecka dwujęzycznego
 - Brak dowodów na związek dwujęzyczności z zaburzeniami językowymi czy kognitywnymi
- Tożsamość i przynależność?

Aspekty językowe – ŚWIADOMOŚĆ JĘZYKOWA

- Dzieci dwujęzyczne w sposób naturalny rozumieją jak funkcjonuje język
- Wyższa świadomość (meta)językowa
 - Świadomość struktur gramatycznych języka
 - Świadomość arbitralności języka
 - Świadomość rozdzielności słowa i znaczenia
- Wrażliwość na struktury językowe
 - naturalne zrozumienie mechanizmów językowych
 - SŁOWA - DŹWIĘKI – ZDANIA
 - Łatwiejsza nauka kolejnych języków

DWUJĘZYCZNOŚĆ A UMIEJĘTNOŚĆ CZYTANIA

- Dzieci dwujęzyczne często wcześniej zaczynają czytać
- Umiejętność czytania może być przekazywana między (podobnymi) językami
- Zrozumienie ogólnych reguł czytania
- Przeniesienie reguł czytania z jednego języka na drugi
- Nauka alfabetu - szybsze odkrycie relacji między literą a dźwiękiem

ŚWIADOMOŚĆ FONOLOGICZNA

- Świadomość słów, rymy i aliteracja, świadomość sylabowa, świadomość fonemiczna
- Procesy manipulacyjne
 - [las] zamiana /a/ na /i/ → [lis]
- Procesy łączące i segmentujące
 - // + /a/ + /s/ = [las]
 - [las] = // + /a/ + /s/
- Procesy identyfikujące
 - [las] dźwięk początkowy //, dźwięk środkowy /a/, dźwięk końcowy /s/

Procesy rymujące - [las] rymuje się z [pas]

ARBITRALNOŚĆ JĘZYKA

- Wyobraź sobie, że słowa “pies” i “kot” używane są na odwrót (dziecko widzi obrazek kota)
 - Jak nazywało by się to zwierzę? (odp: *pies*, dwujęzyczne=jednojęzyczne)
 - Jaki odgłos by wydawało? (odp. *miau*, dwujęzyczne $\neq$ jednojęzyczne)
 - Dzieci dwujęzyczne lepiej niż jednojęzyczne rozumieją że tylko nazwy uległy zmianie
- Wykrywanie błędów gramatycznych
 - podobny poziom u dzieci jedno- i dwujęzycznych
 - Dlaczego szczekać pies tak głośno?
- Oddzielenie gramatyki od znaczenia
 - dzieci dwujęzyczne **lepiej** niż jednojęzyczne
 - Dlaczego kot tak głośno szczeka?

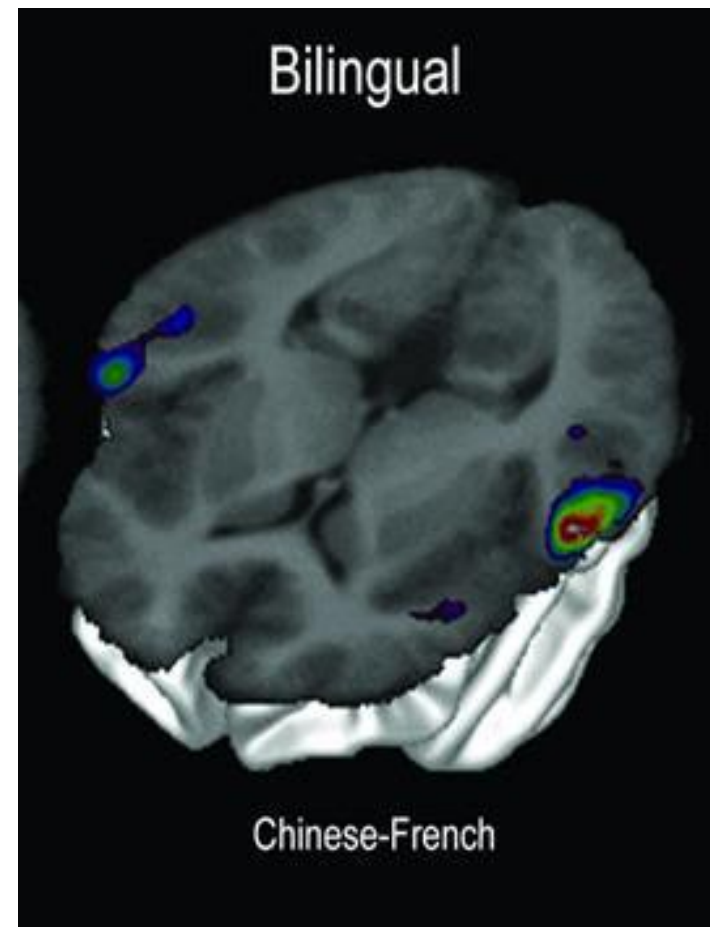
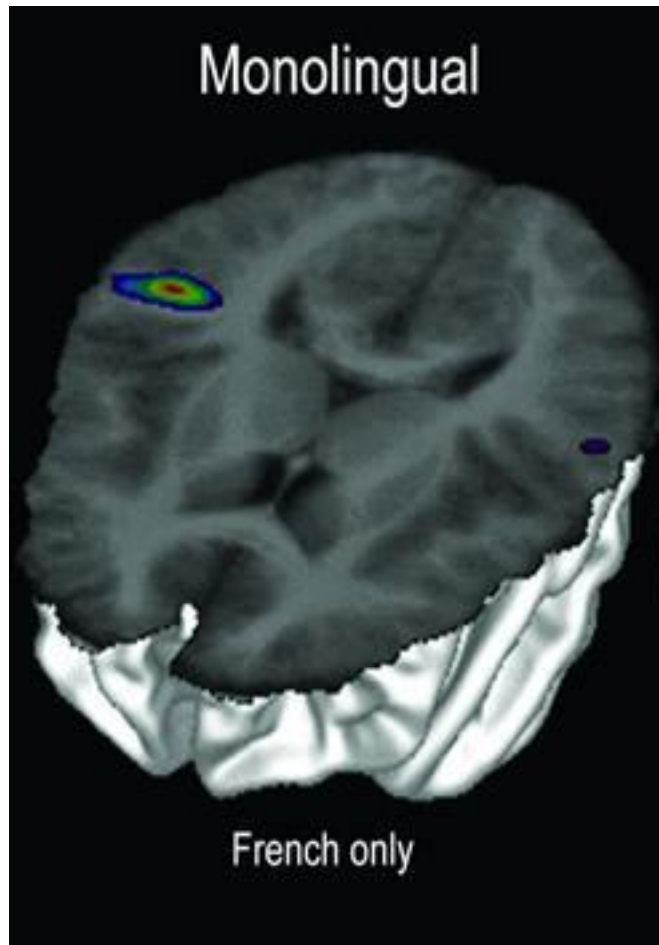

Dwu-/wielojęzyczność a mózg

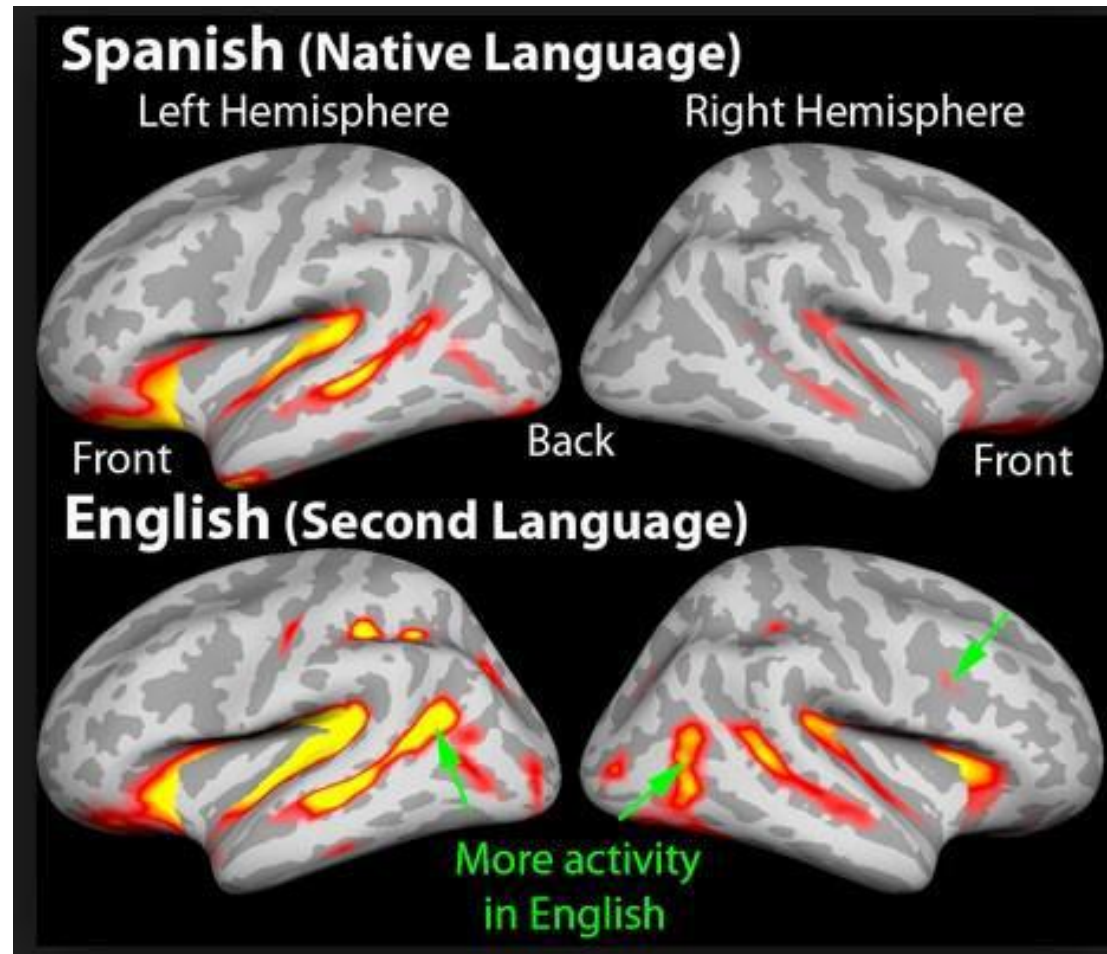
- Wzmocnienie **kory przedczołowej**
 - Funkcje wykonawcze (Białystok 2011)
- Większa aktywność niektórych obszarów mózgu podczas przetwarzania danych w obu językach
- **Opóźnienie objawów chorób neurologicznych**, np. demencji i Alzheimera o ok. 5 lat
 - Większe rezerwy kognitywne w mózgu
 - Białystok, Craik, Freedman 2007
 - <https://www.independent.co.uk/news/science/learning-second-language-can-delay-ageing-of-the-brain-say-scientists-a6873796.html>

Aktywne obszary językowe mózgu (Połczyńska 2017)

Obszary mózgu wspólne (L1 i L2) oraz odrębne

CZY KORZYŚCI SĄ AUTOMATYCZNE?

- Prezentowane korzyści nie muszą wystąpić u wszystkich osób dwujęzycznych
- Dwujęzyczność to spektrum - nie można powiedzieć że jest albo jej nie ma
- Wiele innych czynników:
 - Częstotliwość użycia języka w rodzinie i otoczeniu
 - Liczba użytkowników języka, z którymi dziecko ma kontakt
 - Stosunek do dwujęzyczności i konkretnych języków

MITY O DWUJĘZYCZNOŚCI

GROSJEAN 2010

BILINGWALIZM JEST RZADKIM ZJAWISKIEM

**BILINGWALIZM JEST
RZADKIM JAWISKIEM**

Bilingwalizm jest rzadkim zjawiskiem

- **FAŁSZ**
- Szacuje się, że więcej niż połowa ludzkości jest dwu- lub wielojęzyczna
- Wielojęzyczność spotyka się na całym świecie, we wszystkich grupach społecznych, w każdym przedziale wiekowym
- Np. w USA szacuje się, że jest ok 50 milionów osób dwujęzycznych

OSOBY WIELOJĘZyczne UCZĄ SIĘ JĘZYKÓW W DZIECIŃSTWIE

**OSOBY WIELOJĘZYCZNE
UCZĄ SIĘ JEZYKÓW W
DZIECINSTWIE**

Osoby wielojęzyczne uczą się języków w dzieciństwie

- **FAŁSZ**
- Można stać się wielojęzycznym w dzieciństwie, jako nastolatek czy też dorosły
- Z reguły, ludzie nabywają języki, gdyż wymaga tego ich sytuacja życiowa, np. imigracja, edukacja, małżeństwo, kontakt z innymi grupami językowymi w danym kraju, etc.

**OSOBY WIELOJĘZYCZNE
MAJĄ PERFEKCYJNĄ,
ZRÓWNOWAŻONĄ
ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW**

**OSOBY WIELOJĘZyczne
MAJĄ PERFekcyjną,
ZRÓWNOWAŻONĄ
ZNACOMOŚĆ JĘZYKÓW**

Osoby wielojęzyczne mają perfekcyjną, zrównoważoną znajomość ich języków

- **FAŁSZ**
- Wielojęzyczni posiadają taki poziom kompetencji w danym języku jaki jest im potrzebny
- Osoby wielojęzyczne są bardzo zróżnicowane
- Zbalansowani dwujęzyczni – mały %
- Dominująca znajomość jednego języka, czasem słabsza / pasywna pozostałych

OSOBY WIELOJĘZYCZNE MÓWIAĄ BEZ OBCEGO AKCENTU W RÓŻNYCH JĘZYKACH

**OSOBY WIELOJĘZyczne
MÓWIĄ BEZ OBCEGO
AKCENTU W RÓŻNYCH
JĘZYKACH**

Osoby wielojęzyczne mówią bez obcego akcentu w swoich różnych językach

- **FAŁSZ**
- Niekoniecznie – to czy mówi się z obcym akcentem czy nie, nie decyduje o tym czy jest się dwu-/wielojęzycznym
- Zależy to głównie od tego kiedy (w jakim wieku) nauczyło się języka
- Czasem bardzo płynni wielojęzyczni mówią z akcentem w jednym ze swoich języków, a mniej płynni – nie

MIESZANIE JĘZYKÓW JEST ZJAWISKIEM NEGATYWNYM

**MIESZANIE JĘZYKÓW JEST
ZJAWISKIEM NEGATYWNYM**

Mieszanie języków jest zjawiskiem negatywnym

- **FAŁSZ**
- Tzw. code-switching jest bardzo powszechnym zwyczajem u wielojęzycznych
- Nie świadczy o ich lenistwie intelektualnym
- Czasem lepiej można wyrazić dane słowo/wyrażenie w innym języku
- Zależy od sytuacji (nie – jeśli rozmawiają z monojęzycznymi)

DWU-/WIELOJĘZYCZNOŚĆ OPÓŹNIA ROZWÓJ JĘZYKOWY DZIECI

DWU-/WIELOJEZYCZNOŚĆ OPÓŹNIA ROZWÓJ JĘZYKOWY DZIECI

Dwu-/wielojęzyczność opóźnia rozwój językowy dzieci

- **FAŁSZ**
- Popularny mit w XX w, obecne badania nie wskazują na opóźnienia
- Dzieci dwujęzyczne różnią się od monojęzycznych
- Problemy językowe (np. dysleksja) występują w tym samym stopniu u dzieci bi- i mono

IMPLIKACJE PEDAGOGICZNE

Dylematy pedagogiczne

- Którego języka się uczyć?
- Kiedy zacząć naukę?
 - Wczesny start
 - Kontynuacja
- Jak się uczyć?
 - Świadomość językowa
 - Uwrażliwianie na język
 - Programy zanurzenia w języku (imersja)
 - Nauczanie dwu-/wielojęzyczne w klasie

Kryteria sukcesu

- Uzdolnienia językowe
- Osobowość ucznia
- Motywacja
- Nastawienie (do języka, kraju)
- Wsparcie (rodziców, nauczycieli)
- Strategie uczenia się
- Regularna ekspozycja na język
- Wykorzystanie materiałów autentycznych
- Różnorodne metody nauczanie
- Odpowiednie warunki i możliwości

Nauczanie dwu-/wielojęzyczne sugerowane techniki

- **Reaktywowanie wcześniejszej wiedzy** językowej uczniów
- Podkreślanie **podobieństw/różnic** między językami (L1, L2, L3, Ln...)
 - Odkrywanie podobieństw fonetycznych, gramatycznych, leksykalnych (L1, L2, L3...)
- Rola **transferu pozytywnego** (z L1, Ln)
- **Podnoszenie świadomości** (meta)językowej nauczycieli i uczniów
- **Intercomprehension** – promowanie rozumienia pasywnego innych systemów językowych

Nauczanie dwu-/wielojęzyczne sugerowane techniki (2)

- **Auto-refleksja**
 - np. analiza własnej produkcji językowej, kwestii akcentu, brzmienia w obcym języku
- Wykorzystywanie **potencjału** uczniów dwujęzycznych
 - Świadomość i uprzednia wiedza językowa
 - Nabyte strategie uczenia się
 - Wrażliwość percepcyjna i artykulacyjna
- Wsparcie merytoryczne i możliwość konsultacji Bilingualism Matters@ Poznań
 - Punkt konsultacyjny
 - Udostępniane materiały

Rekomendacje

- Należy wprowadzić do programów nauczania oraz szkoleń elementy podnoszenia świadomości metajęzykowej nauczycieli i uczniów.
- Należy docenić i wykorzystać dotychczasową wiedzę językową oraz autorefleksję uczniów jednojęzycznych oraz wykorzystać potencjał uczniów dwu- i wielojęzycznych.
- Należy podkreślać podobieństwa pomiędzy językami, rolę transferu pozytywnego oraz naturalność wielojęzyczności.

<http://wa.amu.edu.pl/wa/bm>

<http://www.bilingualism-matters.ppls.ed.ac.uk/>

Bibliografia

- *The Cambridge Encyclopedia of Language*, D. Crystal, 2010, CUP
- *How languages are learned* 2013 P. M. Lightbown & N. Spada OUP
- Bertelle, L. 2011. Dwujęzyczność w świetle najnowszych badań naukowych. *Lingwistyka Stosowana*, 4: 241-249.
- Grosjean, F. 2010. *Bilingual: Life and Reality*, Harvard University Press.